

I. ROZPRAWY I ANALIZY

DOI: 10.17951/et.2021.33.131

Agnieszka Mierzwińska-Hajnos

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin, Polska

ORCID: 0000-0001-9798-5878

e-mail: agnieszka.mierzwinska-hajnos@poczta.umcs.lublin.pl

Flannel i *beggar's blanket*: metafory czy amalgamaty? Analiza kognitywna wybranych potocznych nazw dziewanny w języku angielskim

Flannel and *beggar's blanket*: metaphors or conceptual blends? A cognitive analysis of selected common names of mullein in English

Abstract: The paper offers a cognitive analysis of selected common English names of mullein (*Verbascum thapsus* L.) motivated by the appearance of the plant. While analyzing such names as *flannel* and *beggar's blanket*, the author strives to portray the way they are conceptualized by recalling Conceptual Metaphor Theory and Conceptual Integration Theory, in particular the Brandt and Brandt six-space model of conceptual integration, also known as a cognitive-semiotic approach to metaphor. In the course of the analysis, the author also makes reference to those aspects which seem indispensable from the standpoint of cognitive linguistics, *viz.* (i) the role of human experience and embodied thought in the conceptualization process, (ii) the dynamic and context-dependent meaning construction and (iii) the role of linguistic worldview in decoding meaning.

Key words: cognitive semantics; common plant names; metaphor; conceptual blend; linguistic worldview; dynamic meaning construction

Wprowadzenie

Dziewanna, z uwagi na zakres występowania jak i szerokie zastosowanie w medycynie konwencjonalnej, medycynie ludowej oraz kosmetyce, uchodzi za jedną z najbardziej charakterystycznych i rozpoznawalnych roślin, co z kolei przekłada się na stosunkowo dużą liczbę nazw potocznych, jakie

powstały w akcie nominacji (Niebrzegowska-Bartmińska 2000; Hrycyna, Bartmiński 2019; Wierzbicka 2018; Waniakowa 2012, 2015, 2017; Kuryłowicz 2012). Warto zauważyć, iż zjawisko występowania wielu nazw przypisywanych tej roślinie nie ogranicza się jedynie do języka polskiego i rodzimego kręgu kulturowego, lecz ma także odzwierciedlenie w innych tradycjach (Mitich 1989; Brown 1995; Chavallier 1996; Allen i Hatfield 2004; Tatli i Akademir 2006; Kulak 2017; Stec 2016; Walczak-Mikołajczakowa 2018). Jednym z przykładów może być tutaj kultura anglosaska, gdzie zarówno w wariantach brytyjskim, jak i amerykańskim języka angielskiego znajdziemy liczne potoczne określenia dziewanny: od powszechnie rozpoznawalnych sakronimów, na przykład *Lady's candlestick* (pol. *świecznik Matki Boskiej*), *Virgin Mary's candle* (pol. *świeca Najświętszej Pani*), *Our Lady's blanket* (pol. *koc Matki Boskiej*), *Our Lady's flannel* (pol. *flanela Najświętszej Pani*), *Jacob's staff* (pol. *berło/laska Jakuba*), *Peter's staff* (pol. *berło/laska Piotra*), poprzez nazwy o motywacji semantycznej sięgającej wierzeń i rytuałów (*hag's taper*, pol. *świeczka wiedźmy*), zastosowania w lecznictwie ludowym (*bullock's lungwort*, pol. *bydłęce ziele płucne*), czy wykorzystywania rośliny w czynnościach codziennych (*quaker's rouge*, pol. *róż kwakierki*, *torch*, pol. *pochodnia*, *candlewick*, pol. *knot świeczki*, *cowboy's toilet paper*, pol. *papier toaletowy kowboja*)¹. Można zatem stwierdzić, iż bez względu na krąg kulturowy, w mechanizmie nominacyjnym często „przejawia się zarówno obyczajowość ludowa, kulturotwórcza funkcja świata roślinnego, jak i postrzeganie nazw roślin jako sposobu wartościowania świata dawnego i współczesnego” (Pelcowa 2001a: 100, zob. także Pelcowa 2001b).

Odrębną, a zarazem niezwykle interesującą i stosunkowo liczną grupę potocznych nazw dziewanny stanowią w języku angielskim te motywowane

¹ Warto pochylić się nad niektórymi z zaprezentowanych tutaj nazw. Na przykład, angielskie określenie *bullock's lungwort* (pol. *bydłęce ziele płucne*) wywodzi się od tradycji dodawania bydłu rozdrobnionego korzenia dziewanny do paszy przy chorobach płuc (zob. <https://www.zakatekverbeny.pl>, także McCarthy i O'Mahony 2011). Nazwy takie jak *candlewick* (pol. *knot świeczki*) czy *torch* (pol. *pochodnia*) nawiązują do starożytnej tradycji wykorzystywania tej rośliny do produkcji knotów oraz pochodni (moczone wówczas suchy pęd w tłuszczu lub wosku, zob. <https://www.ekologia.pl>, także <https://wssa.ne>). Bardzo interesująco przedstawia się proveniencja *quaker's rouge* (pol. *róż kwakierki*) i *cowboy's toilet paper* (pol. *papier toaletowy kowboja*). Pierwsza z nazw łączy się ze zwyczajem nacierania policzków liśćmi dziewanny (mającymi działanie drażniące i wywołującymi zaczerwienienie skóry, zob. Riaz i in. 2013), stosowanymi jako substytut różu do policzków, przez kobiety – kwakierki, którym nie wolno było nosić makijażu. Natomiast nazwa *cowboy's toilet paper* wiąże się z praktycznym zastosowaniem liści dziewanny pełniącymi niejednokrotnie funkcję ‘naturalnego’ papieru toaletowego i jest nadal często używana na terenach zachodnich Stanów Zjednoczonych (zob. <https://www.wnewsj.com>, także Weisman 2010; Gruenstaeuld 2010).

bezpośrednio wyglądem rośliny, w szczególności zaś jej miękkimi i pokrytymi kutnerem grubymi liśćmi. Odnajdujemy tutaj takie określenia, jak *Adam's flannel* (pol. *flanela Adama*), *beggar's blanket* (pol. *koc żebraka*), *beggar's stalk* (pol. *todyga żebraka*), *blanket herb* (pol. *kocowe ziele*), *duffle* (pol. *gruba wełniana tkanina*), *feltwort* (pol. *filcowe ziele*), *flannel plant* (pol. *flanelowa roślina*), *flannel leaf* (pol. *flanelowy liść*), *golden rod* (pol. *złota laska*), *hare's beard* (pol. *zajęcza broda*), *donkey's ears* (pol. *uszy osła*), *old man's flannel* (pol. *flanela starca*), *rag paper* (pol. *gałgankowy papier*), *velvet dock/ velvet plant*, (pol. *aksamitna roślina*), *woolen* (pol. *wełniana (roślina)*), czy *wild iceleaf* (pol. *dziko rosnący lodowy liść*)².

Różnorodności przedstawionych powyżej przykładów angielskich nazw potocznych dziewanny z pewnością warto przyjrzeć się z perspektywy językoznawstwa kognitywnego, a ściślej – semantyki kognitywnej. Nie ulega bowiem wątpliwości, iż wiele z tych nazw można śmiało sklasyfikować jako metafory językowe, dające się zinterpretować na zasadzie odnalezienia odpowiedniości pomiędzy wyglądem danej rośliny (lub też jej części) a określonym desygnatem (lub, odpowiednio, jego częściami) użytym w ujęciu podstawowym (por. Stec 2016: 99; także Waniakowa 2012). Należy także uwzględnić fakt, iż „na tworzenie i odbiór metaforycznych nazw mają wpływ czynniki kulturowe oraz powstające w ludzkim umyśle skojarzenia oparte na różnych aspektach kategorii poznania” (Stec 2016: 99). Dlatego też, aby dokładnie zbadać kognitywny mechanizm tworzenia i konceptualizacji owych metafor wykorzystywanych w nominacji roślinnej, warto przywołać teorie rozwinięte na gruncie badań kognitywnych nad językiem, takie jak teoria metafory pojęciowej (Lakoff i Johnson 1980) czy teoria integracji pojęciowej (Fauconnier, Turner 2002), w szczególności zaś jej rozszerzony sześcioprzestrzenny model, zwany także kognitywno-semiotycznym podejściem do metafory (ang. *a cognitive-semiotic approach to metaphor*, Brandt, Brandt 2005). Niniejszy artykuł jest próbą przedstawienia tych mechanizmów na przykładzie szczegółowej analizy dwóch określeń, *feltwort* oraz *beggar's blanket*, będących potocznymi nazwami dziewanny w języku angielskim.

Aspekty kognitywne niezbędne w procesie konceptualizacji i interpretacji potocznych nazw roślin

Analizując wybrane przypadki potocznych nazw roślin, trudno nie zauważyć, iż w nazwach tych „zakodowana jest informacja na temat sposobu

² Wszystkie prezentowane w artykule tłumaczenia angielskich nazw potocznych dziewanny na język polski są propozycją autorki niniejszego artykułu.

kategoryzowania oraz sposobów postrzegania różnych aspektów rośliny” (Hrycyna, Bartmiński 2019: 142). Wiąże się to bezpośrednio ze zdolnościami poznawczymi ludzkiego umysłu i motywowane jest przede wszystkim takimi czynnikami, jak (i) rola ludzkiego doświadczenia w procesie konceptualizacji pojęć, oraz (ii) sposób dynamicznego konstruowania znaczenia. W pierwszym przypadku należy odwołać się do tzw. realizmu doświadczeniowego (ang. *experiential realism*), oraz idei myśli ucieleśnionej (ang. *embodied thought*), pojęć, które były szczególnie mocno akcentowane w późniejszych pracach George’a Lakoffa (Lakoff 1987a, b; Lakoff i Johnson 1999; zob. także Varela, Thompson i Rosch 1991). Według Lakoffa, doświadczenie należy rozumieć jako „całość doświadczenia ludzkiego i wszystkiego, co odgrywa w nim rolę: naturę naszych ciał, odziedziczone genetycznie zdolności, sposoby fizycznego funkcjonowania w świecie, organizację społeczną itp.” (Lakoff 2011 [1987]: 262). Myśl ludzka natomiast jest ucieleśniona, co oznacza, że „struktury składające się na nasz system konceptualny są kształtowane przez nasze doświadczenie”, zaś „jądro systemu konceptualnego człowieka jest bezpośrednio związane z postrzeganiem, ruchami ciała, fizycznego i społecznego doświadczenia” (Kardela 1992: 15). Ponadto, myśl pozostaje wyobrażeniowa, a zatem daje nam możliwość wyrażania pojęć nieopartych bezpośrednio na doświadczeniu za pomocą metafor i innych figur umysłu (np. metonimii czy amalgamatów pojęciowych). Myśl ma także własności gestaltów oraz strukturę ekologiczną: sposób, w jaki człowiek przetwarza, uczy się i zapamiętuje informacje, zależy w ogromnej mierze od całej struktury systemu konceptualnego, którą możemy ująć w tzw. model kognitywny spełniający wyżej wymienione właściwości (por. Lakoff 1987a: xiv-xv; także Kardela 1992: 15).

Jeśli zaś chodzi o drugi aspekt, będący nieodłącznym elementem semantyki kognitywnej, tj. o sposób konstruowania znaczenia, z pewnością warto przy analizie potocznych nazw roślin podążyć za koncepcją interaktywistyczną Langackera, definiowaną w następujący sposób (Langacker 2009: 49)³:

Źródłem znaczenia jest człowiek, ale znaczeń językowych nie należy doszukiwać się w jednostkowym doświadczeniu mentalnym. Znaczenia bowiem pojawiają się jako dynamiczny produkt dyskursu i społecznej interakcji. Znaczenia nie są statyczne ani predeterminowane, ale biorą się z dynamicznej negocjacji między użytkownikami, osadzonej w kontekście uwarunkowań fizycznych, językowych, społecznych i kulturowych. Znaczenie nie ma charakteru lokalnego (jednostkowego), ale jest rozczłonkowane, tzn. jego aspekty rozkładają się na członków danej wspólnoty językowej, pragmatyczne uwarunkowania

³ Warto zwrócić uwagę na fakt, iż odnosząc się do doświadczenia, Lakoff również akcentuje jego szersze rozumienie, uznając, iż nie jest to jedynie „konkretne przeżycie danej jednostki ludzkiej” (Markiewicz 2017: 29, za: Lakoff 1987).

zdarzenia mownego oraz otaczającą rzeczywistość. Jest rzeczą istotną, że znaczenie nie znajduje się w głowie żadnego konkretnego użytkownika.

Z powyższego cytatu wynika, iż każde znaczenie winno być rozumiane jako konceptualizacja będąca szeroko pojętym doświadczeniem mentalnym, na które składają się następujące elementy: (i) nowe i utrwalone konceptualizacje, (ii) nowe pojęcia abstrakcyjne oraz bezpośrednie doświadczenia (sensoryczne, motoryczne, emocjonalne), czy też (iii) kontekst (fizyczny, językowy, kulturowy i społeczny), w którym manifestuje się owo znaczenie (por. Langacker 2005: 11).

Nawet pobieżna obserwacja potocznych nazw roślin każe nam sięgnąć, obok wspomnianych już realizmu doświadczeniowego i idei myśli ucieleśnionej Lakoffa, czy Langackerowskiej dynamicznej konstrukcji znaczenia, po jeszcze jedno pojęcie, które pozwala dokonać niezwykle cennej z semantycznego punktu widzenia interpretacji tych nazw. Jest nim *językowy obraz świata*, koncepcja określana przez niektórych językoznawców jako „centralne pojęcie językoznawstwa kognitywnego” (Grzegorzczukowa 2001: 162, 166)⁴, zgodnie z którym sposób konceptualizacji niektórych znaczeń utrwalonych w języku (w postaci słownictwa, gramatyki, kliszowanych tekstów), czy też występujących w formie sądów presuponowanych, mogących odnosić się do „społecznej wiedzy, przekonań, mitów i rytuałów” (Bartmiński 2006: 12), uwarunkowany jest czynnikami antropologicznymi, kulturowymi, a także społecznymi. Jak zauważa Bartmiński (2006: 229),

Teoria językowego obrazu świata ma charakter semantyczny i antropologiczno-kulturowy. Opiera się na założeniu, że w języku jest zakodowana pewna społecznie uzgodniona wiedza o świecie i że wiedzę tę można zrekonstruować i zwerbalizować w postaci zespołu sądów o ludziach, przedmiotach i zdarzeniach. Wiedza ta jest rezultatem subiektywnej percepcji i konceptualizacji rzeczywistości przez umysł człowieka, ma charakter antropocentryczny, jest zrelatywizowana do języków i kultur narodowych. [...] Wiedza o świecie należy do płaszczyzny semantycznej języka, jest bowiem utrwalona w materii języka, przede wszystkim w znaczeniach słów, ale także w gramatyce.

W niniejszej pracy spróbujemy zatem wziąć pod uwagę wszystkie proponowane powyżej aspekty i wykorzystać ich potencjał w analizie i interpretacji wybranych angielskich potocznych nazw dziewczanny motywowanych jej wyglądem.

⁴ Koncepcja JOS, choć w swoim badaniach i metodologii przyjmuje inny mechanizm interpretacji języka od tego, który stosowany jest przez zachodnieuropejskich i amerykańskich językoznawców kognitywnych, ma jednak wiele punktów stycznych z kognitywną tradycją anglosaską (zob. Tabakowska 2013) i jest stosunkowo często przywoływana w różnych pracach o nachyleniu kognitywnym (zob. Łozowski 2013; Mierzwińska-Hajnos 2013; Głaz, Prorok 2014; Głaz 2018; Kardela, Kędra-Kardela 2019).

Feltwort, i *beggar's blanket* – od metafory do amalgamatu

Liczne słowniki i glosariusze traktujące o potocznych nazwach roślin w angielszczyźnie, jak również herbariusze oraz strony internetowe poświęcone forum zielarskim, medycynie niekonwencjonalnej czy ogrodnictwu podają cały wachlarz nazw przypisanych dziewannie. Obok najbardziej rozpowszechnionej nazwy angielskiej *mullein* (wywiedzionej of łacińskiego słowa *mollis*, czyli miękkiej, kojarzonej głównie z mięsistymi aksamitnymi liśćmi rośliny i pokrytą kutnerem lodygą (Riaz i in. 2013, <https://www.motherearthliving.com>), a także wspomnianych we wstępie różnorodnych nazwach motywowanych wierzeniami, rytuałami, czy wreszcie praktycznym zastosowaniem, doczekała się dziewanna wielu określeń, których motywacja semantyczna jest wynikiem bezpośredniego doświadczenia wzrokowo-dotykowego i związanych z nim asocjacji (por. Apresjan 1980), zarówno w odniesieniu do całej rośliny, jak i jej poszczególnych części, zwłaszcza liści.

Przywołajmy zatem takie nazwy dziewanny, jak *blanket herb* (pol. *kocowe ziele*), *duffle* (pol. *gruba wełniana tkanina*), *feltwort* (pol. *filcowe ziele*), *flannel plant* (pol. *flanelowa roślina*), *flannel leaf* (pol. *flanelowy liść*), *velvet dock/ velvet plant*, (pol. *aksamitna roślina*), czy *woolen* (pol. *wełniana (roślina)*). Każda z tych nazw, w mniejszym lub większym stopniu zbudowana została w oparciu o metaforyczne rzutowanie, gdzie, używając języka kognitywistów, domeną źródłową staje się tkanina (tu: wełna i pochodzące od niej lub podobne do niej fakturą materiały, np. filc czy aksamit) i jej właściwości (grubość, sprężystość, miękkość w dotyku, podatność na supełkowanie, zmechanienia, właściwości termoizolacyjne, higroskopijne, itd.), które następnie ulegają procesowi odwzorowania (ang. *mapping*)⁵ na elementy domeny docelowej – w przypadku badanej grupy nazw zwykle na mięsiste, pokryte lekkimi, ale gęstymi i miękkimi włoskami części rośliny (głównie lodygę i liście)⁶. Warto zasygnalizować, iż tego rodzaju określenia figuratywne, choć z perspektywy kognitywnej podlegają porządkowi konstruowania metafory w ujęciu Lakoffa i Johnsona (tj. powstają w oparciu o jednokierunkowe rzutowanie elementów z domeny źródłowej na docelową, por. Lakoff, Johnson 1980, 1999; także Lakoff 1987a,b), pozostają jedynie jednym z typów metafor i zwane są metaforami obrazowymi (ang. *image*

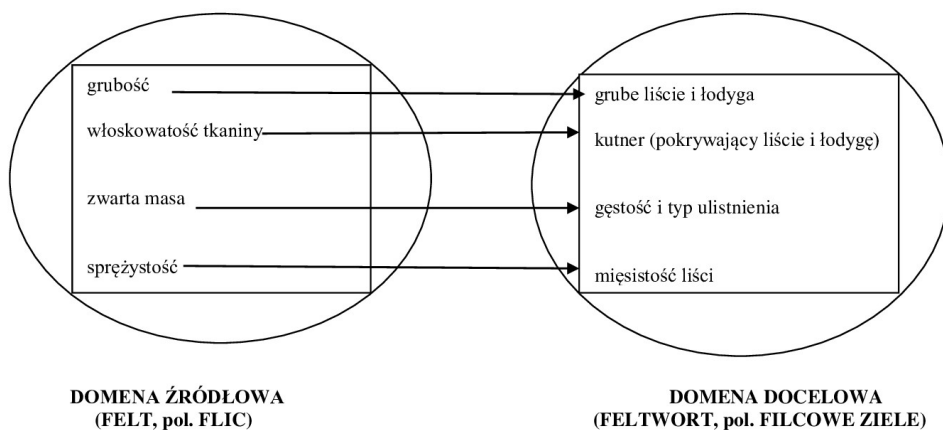
⁵ Odwzorowanie to polega na znalezieniu „odpowiedniości między dwoma zbiorami, gdzie każdemu elementowi jednego zbioru przyporządkowany jest element zbioru drugiego” (Fauconnier 1997: 1).

⁶ Warto także podkreślić, iż w wielu przypadkach potoczne nazwy roślin konstruowane są w ramach metonimii, zgodnie z zasadą ‘część za całość’ (ang. *part for the whole*), tak, jak ma to miejsce w przypadku *flannel leaf* (pol. *flanelowy liść*). Szczegółowe badania relacji metonimicznych nie są jednak celem niniejszego artykułu.

metaphors, Lakoff 1987b, 1993; zob. także Kosecki 2014), ponieważ opierają się na przeniesieniu „skonwencjonalizowanych obrazów mentalnych na inne skonwencjonalizowane obrazy mentalne na mocy ich wewnętrznych struktur” (Lakoff 1987b: 219, tłum. AMH). Jak zauważa Suchostawska (2015: 79), „dzięki metaforom obrazowym odbiorca komunikatu jest w stanie zaobserwować podobieństwa pomiędzy elementami domeny źródłowej i docelowej, ponieważ obie te domeny koncentrują się wokół elementów fizycznych.”

Przyjrzyjmy się zatem jednemu z przykładów. Wobec rozważań przedstawionych powyżej *feltwort* (pol. *filcowe ziele*) nie będzie metaforą pojęciową (gdzie pojęcia abstrakcyjne, które odnajdujemy w domenie docelowej wyrażane są za pomocą konkretnych, opartych na ludzkim doświadczeniu elementów zawartych w domenie źródłowej, jak ma to miejsce w przypadku słynnej metafory ŻYCIE TO PODRÓŻ, por. Lakoff i Johnson 1999), ale metaforą obrazową, zbudowaną w oparciu o tak zwane jednorazowe przeniesienie (ang. *one-shot mapping*, por. Lakoff 1987b: 221). Elementy domeny źródłowej i docelowej pozostają konkretne, namacalne, a wyobrażenia, które są uruchamiane w domenie źródłowej podczas konceptualizacji dziewanny (tj. wyobrażenia odnoszące się do grubej tkaniny uzyskanej z wełny za pomocą spłśniania wraz z jej wspomnianymi wcześniej charakterystycznymi właściwościami: gęstością, grubością, włoskowatością, zmechaceniem, sprężystością, właściwościami higroskopijnymi i termoizolacyjnymi) ulegają „nałożeniu” (por. Kosecki 2014) na wyobrażenia, jakie aktywujemy patrząc na roślinę (tj. na pokryte meszkiem liście i łodygę, ich grubość, sprężystość, mięsistość czy gęstość i typ ulistnienia). Zdaniem Lakoffa, metafory obrazowe same w sobie nie są skonwencjonalizowane, niemniej jednak bazują na skonwencjonalizowanych wyobrażeniach, dzięki którym umysł ludzki jest w stanie tworzyć tego typu metaforyczne określenia (Lakoff 1987b, 1993; por. Kosecki 2010, 2014, także Kövecses 2006). Schematyczny proces rzutowania wybranych elementów z domeny źródłowej (FILC) na domenę docelową (FELTWORT) ukazuje rycina 1⁷.

⁷ Należy zwrócić uwagę, iż podczas konceptualizacji pojęcia, jakie kryje się za angielską nazwą *feltwort* (pol. *filcowe ziele*) obraz filcu (ang. *felt*) będącego elementem składowym nazwy zostaje przeniesiony nie tylko na liście, które pokryte są gęstymi włoskami, lecz także na łodygę, również pokrytą kutnerem. Nazwa *feltwort* pozostaje zatem w tym przypadku metaforą obrazową, a nie metonimią, ponieważ konceptualizacja znaczenia nie odbywa się zgodnie z zasadą ‘część za całość’, gdzie jeden przywoływany element stanowi o całej nazwie (por. *flannel leaf*, pol. *flanelowy liść*, będący typowym określeniem metonimicznym, gdzie pokryty włoskami liść staje się, *de facto*, nazwą całej rośliny). O metaforycznym charakterze nazwy *feltwort* decyduje również drugi element składowy nazwy, *wort*, który definiowany jest jako ‘roślina używana w ziołolecznictwie’ (por. definicja w Cambridge Dictionary Online, <https://dictionary.cambridge.org/pl/dictionary/english/wort>), i który

Rycina 1. Schemat rzutowania dla metaforycznej nazwy potocznej *feltwort*

Wróćmy jednak do innych potocznych nazw angielskich motywowanych wyglądem dziewanny, takich jak, na przykład, *beggar's blanket* (pol. *koc żebraka*)⁸. Nawet pobieżna obserwacja tego określenia każe nam stwierdzić, iż opisywanie go tylko i wyłącznie za pomocą rzutowania struktur pojęciowych z domeny źródłowej na docelową (czyli w rozumieniu Lakoffowskiego schematu powstawania metafory) jest niewystarczające, zaś klasyfikowanie go jako metafory obrazowej jest zbyt wielkim uproszczeniem. Dzieje się tak, ponieważ zmienia się nieco struktura domeny źródłowej (por. Zawisławska 2011: 82): jej elementy nie opierają się bowiem tylko i wyłącznie na przywołaniu cech fizycznych materiału, z którego wykonany został rzekomy 'blanket' (pol. 'koc'). Domena źródłowa zostaje dodatkowo wzbogacona o kolejne treści, tematycznie niezwiązane z wyżej wspomnianymi elementami (tu: o pojęcie 'żebraka', które kształtuje finalne znaczenie nazwy *beggar's blanket*). Tego typu modyfikacje w domenie źródłowej skutkują także zmianą struktury domeny docelowej, i, ostatecznie, nieco inną recepcją samej nowopowstałej metafory, którą jednakże trudno w przekonujący sposób zinterpretować za pomocą dobrze znanego schematu Lakoffa i Johnsona (1980). Jak słusznie zauważa Zawisławska, „metafora nie jest jedynie wypadkową przeniesienia struktur pojęciowych z domeny źródłowej na docelową, ale o wiele bardziej

odnosi się do całej rośliny, a nie jej określonej części. Element ten odnajdujemy także w wielu innych angielskich nazwach potocznych roślin, np. *motherwort* (pol. *serdecznik pospolity*), *pepperwort* (pol. *pieprzyca pospolita*), *mugwort* (pol. *bylica pospolita*), czy *kidneywort* (pol. *przylaszczka pospolita*).

⁸ Podobny schemat konceptualizacji można odtworzyć dla innej nazwy potocznej, *poor man's flannel*, nie będzie ona jednak analizowana w niniejszym artykule.

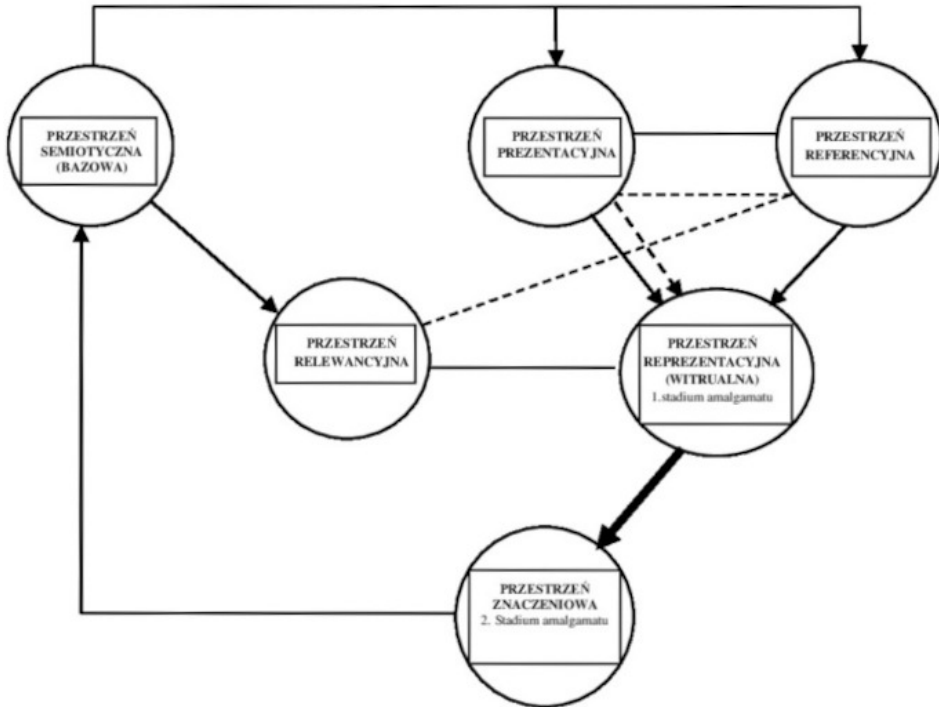
złożonym zjawiskiem” (Zawisławska 2011: 82). Warto zatem zastanowić się, idąc za obserwacją uczoney, czy w przypadku takich nazw jak *beggar's blanket* nie należy przyrzeć się im raczej jako amalgamatom pojęciowym. I znów odwołam się tutaj do cennego argumentu Zawisławskiej, według której „najlepiej fenomen metafory pozwala opisać teoria integracji pojęciowej” (Zawisławska 2011: 82)⁹.

Integracja pojęciowa (ang. *conceptual blending*), określana w języku polskim także jako ‘amalgamacja’ (por. Zawisławska 2011; Winiarska 2016) jest operacją kognitywną wyższego rzędu, polegającą na selektywnym doborze i integracji elementów należących do dwóch (lub więcej) różnych przestrzeni mentalnych, które następnie stają się podstawą nowego znaczenia dynamicznie wyłaniającego się w określonym kontekście (Fauconnier i Turner 2002; także Libura 2007, 2010)¹⁰. Rezultatem tej operacji jest tzw. amalgamat pojęciowy (ang. *conceptual blend*), który „nie przesłania przestrzeni wyjściowych” ale „dostarcza zintegrowanego scenariusza, dostępnego poznawczo dla ludzi” i „służy jako pojęciowy fundament dla sieci integracji pojęciowej” (Turner 2008: 14, tłum. za Zawisławska 2011: 83). Odkodowania amalgamatów pojęciowych dokonujemy najczęściej za pomocą zaproponowanego przez Fauconniera i Turnera czteroprzestrzennego modelu integracji pojęciowej (ang. *four-space integration network model*, por. Fauconnier i Turner 2002), składającego się z dwóch przestrzeni na wejściu (ang. *input spaces*), przestrzeni generycznej (ang. *generic space*) oraz przestrzeni amalgamatu (ang. *blended space*). W niniejszym artykule chciałabym jednak zaproponować nieco inny model, znany powszechnie jako model sześcioprzestrzenny (Brandt i Brandt 2005, także Brandt 2005, 2008), a przez samych autorów określany także jako kognitywno-semiotyczne podejście do metafory (ang. *a cognitive-semiotic approach to metaphor*), który pozwoli nam w wyczerpujący sposób wyjaśnić proces powstawania takich nazw jak

⁹ W innym miejscu cytowanej powyżej publikacji autorka podaje także następujące stwierdzenie: „Fauconnier i Turner nie wykluczają istnienia metafory jako specyficznego typu amalgamatu (Zawisławska 2011: 87). Warto jednak pamiętać, iż nie wszystkie zjawiska, których nie jesteśmy w stanie opisać za pomocą narzędzi metafory pojęciowej, dają się interpretować jako amalgamaty i odwrotnie.

¹⁰ W przypadku metafor kognitywiści operują pojęciem domen (ang. *domains*) oraz starają się je w ścisły sposób określić i zdefiniować. Domena jest zatem rozumiana jako „spójna struktura wiedzy mająca [...] dowolny poziom złożoności lub organizacji [...] „względem której charakteryzowane są inne jednostki pojęciowe” (Evans 2009: 23). W badaniach dotyczących integracji pojęciowej mówimy o ‘przestrzeniach mentalnych’ (ang. *mental spaces*), interpretowanych jako „niewielkie struktury pojęciowe (ang. *conceptual packets*) tworzone „na bieżąco” (on-line) w trakcie procesu myślowego lub dyskursu, aby zapewnić interlokutorom wzajemne zrozumienie i spowodować pożądane działania” (Tabakowska 2010: 594–595).

wspomniana powyżej *beggar's blanket*¹¹. Schemat Brandtów przedstawia rycina 2.

Rycina 2. Model sześcioprzestrzenny (Brandt i Brandt 2005: 235)

W modelu Brandtów odnajdujemy sześć przestrzeni niezbędnych do prawidłowego rozumienia znaczenia wyłaniającego się w procesie komunikacji. Kluczową rolę odgrywa tutaj tak zwana bazowa przestrzeń semiotyczna (ang. *semiotic base space*)¹², odnosząca się do aktu komunikacji odbywającego się „tu i teraz” (Libura 2010: 157) pomiędzy nadawcą a odbiorcą. Ów akt komunikacji, stanowiący jądro przestrzeni bazowej, zawiera się w tzw. sytuacji (ang. *situation*) stanowiącej jej tło (Brandt, Brandt 2005: 226) oraz, szerzej, w otoczeniu (ang. *pheno-world*), które rozumiemy jako szeroko pojęty „świat dostępny ludzkiej myśli, włączając w to świat fizyczny [...]”

¹¹ Sześcioprzestrzenny model autorstwa Line Brandt i Per Aage Brandta (2005), wraz z innymi propozycjami (patrz także Oakley i Coulson 2008; Brandt 2008; Libura 2010, Mierzwińska-Hajnos, Augustyn 2013), jest wynikiem licznych dyskusji dotyczących ulepszenia i rewizji samej teorii integracji pojęciowej oraz rozbudowy istniejącego modelu Fauconniera i Turnera. Obszerną informację na ten temat odnajdujemy u Libury (2010: 139–188).

¹² Wszystkie tłumaczenia terminów podaję za Liburą (2010).

a także wierzenia i rzeczywistości kontrfaktyczne” (Brandt, Brandt 2005: 226, tłum. AMH). Wspominana przestrzeń bazowa wiąże się ściśle z przestrzenią referencyjną (ang. *reference space*), odnoszącą się do rzeczywistości, o której mowa w komunikacie pomiędzy nadawcą a odbiorcą. W modelu zostaje także przywołana dodatkowo przestrzeń prezentacyjna (ang. *presentation space*), która uzupełnia treść zawartą w przestrzeni referencyjnej o elementy figuratywne, i następnie współtworzy z nią w przestrzeni reprezentacyjnej (zwanej także wirtualną, ang. *representation space/virtual space*) amalgamat w jego pierwszym stadium rozwoju¹³. Drugie stadium amalgamatu odnajdujemy w przestrzeni znaczeniowej (ang. *meaning space*), a jego ostateczne znaczenie stabilizuje się dzięki obecności przestrzeni relewancyjnej (ang. *relevance space*), ściśle powiązanej z przestrzenią bazową, w której przywołany zostaje kontekst będący podstawą dla wyłaniającego się w dynamicznym dyskursie amalgamatu (por. Libura 2010).

Jak zatem mógłby wyglądać proces interpretacji nazwy *beggar's blanket* z wykorzystaniem modelu sześcioprzestrzennego? Za przykład niech posłuży nam następujący kontekst:

Sparse [...] plants. Very, very thick and soft leaves without spikes [...]. Obvious to us why they are called „Beggar's Blanket”! (pol. Rośliny rosnące w rozproszaniu. Bardzo, bardzo grube i miękkie liście bez kolców [...]. To oczywiste dla nas, dlaczego nazywają je ‘kocem żebraka’! (post: Sue – Northeast shore Clear Lake, z dnia 2009–08–16, godz. 12:25:36, źródło: <https://www.minnesotawildflowers.info>).

Rozważania należy rozpocząć od zrekonstruowania przestrzeni bazowej, wraz ze współtowarzyszącymi jej sytuacją i otoczeniem. Wydaje się, iż punktem wyjściowym jest użycie potocznej nazwy *beggar's blanket* w jedno-razowym akcie komunikacyjnym: nadawcą jest autorka postu, odbiorcą zaś – każdy potencjalny czytelnik strony, na której informacja została zamieszczona. Za sytuację (ang. *situation*) stanowiącą tło powyższego komunikatu należy uznać stronę internetową, będącą swoistym przewodnikiem po roślinach Minnesoty: tu aktywowana jest wiedza z zakresu botaniki, a także farmakognozji. Strefę otoczenia (ang. *pheno-world*) dla interakcji pomiędzy nadawcą – autorką postu a odbiorcą – czytelnikiem przewodnika on-line stanowi wiedza ogólna o świecie, a więc obserwacja i interpretacja zjawisk przyrody, wierzeń czy związanych z nimi sądów.

Posługując się tak skonstruowaną przestrzenią bazową aktywujemy jednocześnie przestrzeń referencyjną, dzięki której odnosimy się do rzeczywistości

¹³ W modelu Brandt i Brandt amalgamat wyłania się dwustopniowo, powstaje on najpierw w przestrzeni reprezentacyjnej/wirtualnej jako forma figuratywna (definiowana przez autorów jako *as-if-ness*, por. Brandt, Brandt 2005: 227), a następnie jako amalgamat właściwy stabilizujący się w przestrzeni znaczeniowej.

sygnalizowanej w interakcji pomiędzy nadawcą a odbiorcą komunikatu, czyli do rośliny – dziewanny. Aby jednak poprawnie odczytać figuratywny sens wyrażenia *beggar's blanket*, należy przywołać przestrzeń prezentacyjną celem ustalenia odpowiedniości między nią a przestrzenią referencyjną. Jest to etap niezbędny dla dalszego procesu konstruowania amalgamatu. W przestrzeni prezentacyjnej znajdzie się zatem fragment nazwy, *blanket* (pol. koc), konceptualizowany w oparciu o następujące elementy: przykrycie, komfort, miękkość, termoizolacja, zmechacenie, grubość, tkanina (wełna, bawełna), ciepło, i wiele innych, które powstają w momencie aktywowania tego pojęcia. Odpowiednie elementy pojawiają się również w przestrzeni referencyjnej przy konceptualizacji dziewanny, na przykład: ziele, chwast, nieużytki, żółte kwiaty, wysoka łądoga, kutner, miękkość (liści), sprężystość (liści), grubość (liści), lekarstwo, itp. Odwzorowania (ang. *cross-space mappings*)¹⁴ pojawiające się pomiędzy elementami przestrzeni prezentacyjnej i referencyjnej stanowią podstawę dla tzw. istotnych relacji (ang. *vital relations*, Fauconnier, Turner 2002: 89). Szczególnie widoczne stają się tutaj relacje analogii i podobieństwa, które obserwujemy pomiędzy takimi elementami obu przestrzeni jak, na przykład, ‘zmechacenie’ vs ‘kutner’, ‘miękkość’ (koca) vs ‘miękkość’ (liści), czy ‘grubość’ (tkaniny) vs ‘grubość’ (liści), ale widzimy także relację typu przyczyna-skutek, którą ilustruje rzutowanie pomiędzy elementem ‘grubość (liści)’, stanowiącym przyczynę, a elementem ‘ciepło’, widocznym w przestrzeni prezentacyjnej i ilustrującym skutek.

Kolejnym etapem jest wyłonienie przestrzeni reprezentacyjnej (wirtualnej), zwanej również pierwszym stadium amalgamatu (Brandt, Brandt 2005: 228; także Libura 2010: 157–158). Konstruowanie amalgamatu w tej fazie polega (podobnie jak w przypadku klasycznego tworzenia amalgamatu u Fauconniera i Turnera) na selektywnej projekcji (ang. *projection*) elementów z przestrzeni prezentacyjnej oraz referencyjnej, w wyniku której otrzymujemy figuratywne pojęcie-amalgamat ‘dziewanna tak-jakby koc’¹⁵. Z przestrzeni

¹⁴ Należy zwrócić uwagę, iż inaczej rozumiemy pojęcie *mapping* w odniesieniu do samej teorii przestrzeni mentalnych (Fauconnier 1994) oraz innych teorii, które wyrosły z tej tradycji, a inaczej w odniesieniu do teorii metafory pojęciowej Lakoffa i Johnsona (1980). W pierwszym przypadku mówimy o dynamicznym procesie rzutowania między przestrzeniami (precyzyjnie określanego jako *cross-space mapping*, zob. Fauconnier i Turner 2002), zaś w drugim przypadku – o jednokierunkowym przenoszeniu odpowiednich elementów z domeny źródłowej na docelową. W literaturze przedmiotu tłumaczonej na język polski pojęcie *mapping* w odniesieniu do obu wspomnianych wyżej teorii określa się zwykle jako ‘rzutowanie’, ‘odpowiedniości’ lub ‘odwzorowanie’. Należy jednak pamiętać o zasadniczych różnicach, jakie między nimi występują.

¹⁵ Polskie określenie ‘tak-jakby’ jest próbą tłumaczenia sensu ukrytego za użytymi przez Brandt i Brandta określeniami *as-if* i *as-if-ness* (Brandt, Brandt 2005: 227).

prezentacyjnej projektowane są tutaj takie elementy, jak 'przykrycie', 'ciepło' czy 'komfort', natomiast z przestrzeni referencyjnej pojęcia: 'grubość', oraz 'miętkość'. Jednakże uzyskany amalgamat 'dziewanna tak-jakby koc', znajduje się dopiero w pierwszym stadium swojego rozwoju i nie ilustruje w pełni swojego potencjału znaczeniowego, a pozostaje jedynie „rodzajem reprezentacji wirtualnej stworzonej po to, aby w sposób niebezpośredni uściślić zagadnienie faktyczne (ang. *the actualsituation of concern*), do którego się odnosimy” (Langacker 1999: 81, za: Brandt, Brandt 2005: 228, tłum. AMH).

Przejdźmy zatem do drugiego i zarazem ostatniego etapu konstruowania amalgamatu wyłaniającego się w przestrzeni znaczeniowej. Owym amalgamatem jest potoczna nazwa dziewanny *beggar's blanket*. Jak jednak przekonywująco wyjaśnić, dlaczego roślina ta uzyskała w akcie nominacji takie właśnie określenie i z czego ono wynika? Wydaje się, jak sugerują Brandt i Brandt, iż niezbędne jest tutaj ponowne zwrócenie się ku przestrzeni bazowej i ściśle powiązanej z nią przestrzeni relewancyjnej, która zawiera „kontekstowe i dynamiczne schematy [...] stabilizujące znaczenie” (Brandt 2005: 1590; zob. także Libura 2010: 158). Ujęcie w odpowiednie ramy interpretacyjne wyrażenia *beggar's blanket* determinuje niewątpliwie przestrzeń bazowa, odnosimy się bowiem nie tylko do użytej w akcie komunikacji nazwy, ale także osadzamy ją we wcześniej wspomnianych sytuacji i otoczeniu, dzięki czemu uruchamiamy zarówno wiedzę o wyglądzie dziewanny, jak i przywołujemy dodatkowe informacje, na przykład te odnoszące się do jej zastosowania w medycynie ludowej. Jednakże nie wszystkie z elementów wiedzy ogólnej o tej roślinie będą w równym stopniu istotne w procesie wyłaniania się ostatecznego pojęcia *beggar's blanket*. Na przykład, przywołanie szczegółowej wiedzy dotyczącej zastosowania dziewanny w leczeniu górnych dróg oddechowych wydaje się być zbędne, gdyż nie wpływa w żaden sposób na formę omawianego tutaj amalgamatu. Dlatego istotne jest aktywowanie przestrzeni relewancyjnej, gdzie zostaną umieszczone jedynie te elementy, które w sposób bezpośredni skierują nas ku wyłonieniu finalnej nazwy potocznej. Stosujemy tutaj zasady teorii relewancji Sperbera i Wilson, według których „ludzkie poznanie nastawione jest na maksymalizację relewancji, rozumianej jako bilans pomiędzy kosztem przetwarzania danego bodźca a uzyskaną dzięki temu korzyścią poznawczą” (Wroński 2016: 124; zob. także Sperber, Wilson 1995).

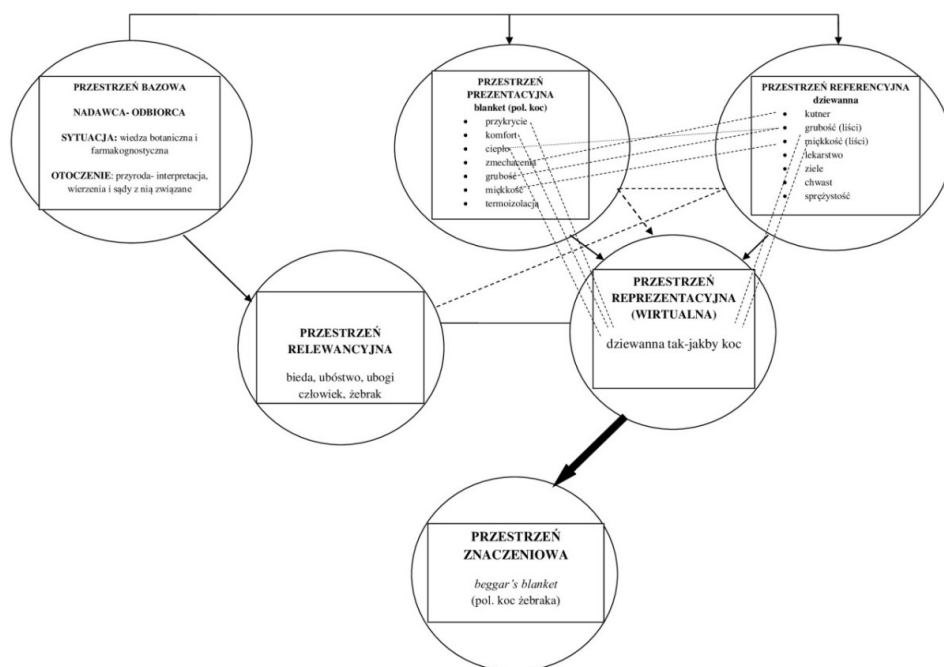
Jakie zatem elementy mogą okazać się relewantne w konceptualizacji *beggar's blanket*? Na pewno warto zwrócić uwagę na dwa z nich: (i) informację o miejscu występowania dziewanny („miejsca suche i kamieniste, zręby, zarośla, murawy, przydroża, tereny kolejowe, zbocza, brzegi rzek i strumieni” (https://www.atlas-roslin.pl/gatunki/Verbascum_nigrum.htm),

„występuje często na glebach suchych i jałowych”, także „w miejscach po pożarze lub tam, gdzie gleba w jakikolwiek sposób była narażona na działanie niekorzystnych czynników”, <https://www.novicefarmer.com/mullein.html>) oraz (ii) informację o przydatności dziewanny jako materiału izolacyjnego, np. celem ocieplenia butów („omszone liście wkładano do buta i stanowiły one swoistą izolację, a dzięki miękkim włoskom dawały ciepło” <http://regiodom.pl/portal/ogrod/rosliny/dziewanna-roslina-zielna-ozdrowotnych-wlasciwosciach>; także Grieve 1984; Mabey 1979; Chiej 1984). Obydwie te informacje stają się następnie odpowiedzialne za aktywowanie pojęć ‘bieda, ubóstwo’ dzięki tak zwanym cechom asocjacyjnym, które, „choć nie wchodzą bezpośrednio do semantyki wyrazu, są dla niego bardzo istotne, ponieważ w wielu przypadkach właśnie na nich się opiera regularna metaforyzacja” (Apresjan 1980: 95; za: Stec 2016: 100)¹⁶. Wiemy bowiem, iż występowanie dziewanny na ziemi jałowej wiedzie nas ku bezpośrednim skojarzeniom z ubóstwem, co najlepiej manifestuje się w polskim przysłowiu *Gdzie rośnie dziewanna, tam bez posagu panna* (zob. Hrycyna, Bartmiński 2019: 122; także Wierzbicka 2018)¹⁷. Także sam sposób wykorzystania rośliny (głównie liści) do sporządzania wkładek wyścielających buty wskazuje na ograniczone możliwości finansowe osób, które praktykowały ten zwyczaj. Stąd też możliwość pojawienia się w przestrzeni relewancyjnej takich pojęć, jak ‘ubogi człowiek’ czy wręcz ‘żebrak’.

Rezultatem skomplikowanego ciągu operacji kognitywnych staje się wreszcie ostateczna postać nazwy potocznej *beggar's blanket*, która wyłania się w przestrzeni znaczeniowej będącej drugim stadium amalgamatu. Jest to znaczenie finalne, będące wynikiem integracji wielu elementów, zarówno tych odnoszących się do bezpośredniego doświadczenia (wygląd rośliny i związane z nim odwzorowania metaforyczne), jak również tych, których aktywacja jest rezultatem wnikliwej obserwacji i interpretacji otaczającego nas świata (por. Bartmiński 2009; także Niebrzegowska Bartmińska 2017). Schemat wyłaniającego się w kontekście znaczenia *beggar's blanket* przedstawia rycina 3.

¹⁶ Warto zauważyć, iż w analizowanych w niniejszym artykule przypadkach cechy asocjacyjne aktywowane są częściej w przypadku bardziej rozbudowanych wyrażań metaforycznych lub amalgamatów, gdzie następuje integracja treści wykraczających poza obszar doświadczeń zmysłowych, które czerpiemy z realnych obserwacji świata.

¹⁷ Choć w języku angielskim nie odnotowujemy podobnego przysłowia, liczne dostępne konteksty dowodzą, iż dziewanna była często kojarzona z ubóstwem (zob. np. Turker i Ekrem 2005).

Rycina 3. Schemat konceptualizacji nazwy *beggar's blanket* według modelu Brandt, Brandt (2005)

Wnioski końcowe

Jak podkreślają w swoim artykule Brandt i Brandt, „badanie pojęciowej architektury metafory daje nam możliwość wglądu w skomplikowane aspekty semantyki kognitywnej” (Brandt, Brandt 2005: 242, tłum. AMH). Przywołując analizowane w niniejszym artykule przypadki *feltwort* i *beggar's blanket*, można zauważyć, iż potoczne nazwy roślin, których nominacja oparta jest w dużej mierze na metaforycznych odwzorowaniach, wykazują różny stopień tegoż zmetaforyzowania. Mamy zatem przypadki dające się opisać jako metafory obrazowe, oparte na jednorazowych przeniesieniach, oraz wysoce złożone struktury, które wykazują cechy amalgamatów, czerpią one bowiem z wielu kontekstów przywoływanych zarówno w trakcie tworzenia danej nazwy, jak i w każdorazowej jej aktywacji. Jednocześnie należy uwzględnić fakt, iż bez względu na stopień złożoności nazwy potocznej rośliny, za mechanizmami kognitywnymi uruchomionymi w procesie konceptualizacji pojęć niezmiennie możemy odnaleźć odwołania do ludzkiego doświadczenia oraz interpretacji otaczającego nas świata, ze szczególnym uwzględnieniem roli interlokutorów,

nadawcy i odbiorcy, niezbędnych w dynamicznym procesie konstruowania kontekstowo-kulturowych znaczeń.

Literatura

- Allen David E., Hatfield Gabrielle, 2004, *Medicinal Plants in Folk Tradition*, Cambridge: Timber Press.
- Apresjan Jurij, 1980, *Semantyka leksykalna. Synonimiczne środki języka*, Wrocław: Ossolineum.
- Bartmiński Jerzy, 1990, *Punkt widzenia, perspektywa, językowy obraz świata*, [w:] *Językowy obraz świata*, red. Jerzy Bartmiński, Lublin: Wydawnictwo UMCS, s. 109–127.
- Bartmiński Jerzy, 2006, *Językowe podstawy obrazu świata*, Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- Bartmiński Jerzy, 2009, *Aspects of Cognitive Ethnolinguistics*, London/Oakville: Equinox.
- Brandt Per Aage, 2005, *Mental spaces and cognitive semantics: A critical comment*, „Journal of Pragmatics” 37, s. 1578–1594.
- Brandt Line, 2008, *A semiotic approach to fictive interaction as a representational strategy in communicative meaning construction*, [w:] Todd Oakley i Anders Hougaard (red.), *Mental Spaces in Discourse and Interaction*, Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, s. 109–148.
- Brandt Line, Brandt Per Aage, 2005, *Making sense of a blend: A cognitive-semiotic approach to metaphor*, „Annual Review of Cognitive Linguistics” 3, s. 216–249.
- Bown Deni, 1995, *Encyclopaedia of Herbs and their Uses*, London: Dorling Kindersley.
- Chevallier Andrew, 1996, *The Encyclopedia of Medicinal Plants*, London: Dorling Kindersley.
- Chiej Roberto, 1984, *The McDonald Encyclopaedia of Medicinal Plants*, London: MacDonal.
- Evans Vyvyan, 2007, *A Glossary of Cognitive Linguistics*, Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Evans Vyvyan, 2009, *Leksykon językoznawstwa kognitywnego*, tłum. Magdalena Buchta, Małgorzata Cierpisz, Joanna Podhorodecka, Agnieszka Gicala, Justyna Wiñarska, Kraków: Universitas.
- Fauconnier Gilles, 1994, *Mental Spaces. Aspects of Meaning Construction in Natural Language*, Cambridge: CUP.
- Fauconnier Gilles, 1997, *Mappings in Thought and Language*, Cambridge: CUP.
- Fauconnier, Gilles, Turner, Mark, 2002, *The Way we Think: Conceptual Blending and the Mind's Hidden Complexities*, New York: Basic Books.
- Głaz Adam, 2018, *Lubelska etnolingwistyka kognitywna a anglojęzyczna lingwistyka kulturowa. Wybrane problemy*, „Etnolingwistyka. Problemy Języka i Kultury” 30, s. 231–257. DOI: 10.17951/et.2018.30.23.
- Głaz Adam, Prorok Katarzyna, 2014, *Of triangles, trapeziums and ethnolinguists: The linguistic worldview revisited*, [w:] Marek Kuźniak, Agnieszka Libura i Michał Szawerna (red.), *From Conceptual Metaphor Theory to Cognitive Ethnolinguistics: Patterns of Imagery in Language*, Frankfurt am Main: Peter Lang, s. 207–228.
- Grieve Margaret, 1984, *A Modern Herbal*, London: Penguin.
- Gruenstaedl, Michael, 2010, *BIO 406 D-native Plants*. An Introduction to the Flora of Central Texas, <http://www.bio.utexas.edu/courses/bio406d> [data dostępu: 24.01.2021].

- Grzegorzczukowa Renata, 2001, *Wprowadzenie do semantyki językoznawczej*, Warszawa: PWN.
- Hrycyna Ewa, Bartmiński, Jerzy, 2019, *Zioło, ziele*, [w:] *Słownik stereotypów i symboli ludowych*, t. 2. *Rośliny*, cz. 4. *Zioła*. Koncepcja całości i redakcja Jerzy Bartmiński, zastępca redaktora: Stanisława Niebrzegowska-Bartmińska, Lublin: Wydawnictwo UMCS, s. 11–431.
- Kardela Henryk, 1992, *Gramatyka kognitywna jako globalna teoria języka*, [w:] *Język a Kultura*, t. 8. *Podstawy metodologiczne semantyki współczesnej*, red. Iwona Nowakowska-Kępcna, Wrocław, s. 9–22.
- Kardela Henryk, Kędra-Kardela, Anna, 2019, *The speaking subject in Jerzy Bartmiński's linguistic worldview program. A cognitive grammar perspective*, „Etnolingwistyka. Problemy Języka i Kultury” 31, s. 73–85. DOI: 10.17951/et.2019.31.73.
- Kosecki Krzysztof, 2010, *O formach ucieleśnienia znaczeń w metaforze i metonimii pojęciowej*, „Linguistics Applied” 2/3, s. 90–101.
- Kosecki Krzysztof, 2014, *Metafory i metonimie w oronimach tatrzańskich*, [w:] *Mikrotoponimia i makrotoponimia. Problematyka wstępna*, red. Artur Gałkowski i Renata Gliwa, Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, s. 207–218.
- Kövecses Zoltán, 2006, *Language, Mind and Culture. A Practical Introduction*, Oxford: OUP.
- Kulak Ilona, 2017, *Percepcja rzeczywistości a proces nominacyjny (na przykładzie ludowych nazw roślin Podhalan)*, „Prace Językoznawcze” XIX (3), s. 153–168.
- Kuryłowicz Beata, 2012, *Tekst poetycki jako materiał źródłowy do poznania modernistycznych sposobów konceptualizacji świata (na przykładzie analizy semantycznej leksemu dziewanna)*, „Poznańskie Studia Polonistyczne”, Seria językoznawcza, t. 19 (39), z. 2, s. 65–85.
- Lakoff George, Johnson, Mark, 1980, *Metaphors We Live By*, Chicago: UCP.
- Lakoff George, Johnson Mark, 1988, *Metafory w naszym życiu*, tłum. Tomasz P. Krzeszowski, Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy.
- Lakoff George, 1987a, *Women, Fire and Dangerous Things: What Categories Reveal about the Mind*, Chicago: UCP.
- Lakoff George, 1987b, *Image metaphors*, „Metaphor and symbolic activity” 2 (3), s. 219–222.
- Lakoff George, 1993, *The contemporary theory of metaphor*, [w:] Andrew Ortony (red.) *Metaphor and Thought*, Cambridge: CUP, s. 202–251.
- Lakoff George, 2011, *Kobiety, ogień i rzeczy niebezpieczne. Co kategorie mówią nam o umyśle*, tłum. Magdalena Buchta, Agnieszka Kotarba, Anna Skucińska, Kraków: Universitas.
- Lakoff George, Johnson, Mark, 1999, *Philosophy in the Flesh: The Embodied Mind and its Challenge to Western World*, New York: Basic Books.
- Langacker Ronald, 1987, *Foundations of Cognitive Grammar. Theoretical Prerequisites*, Stanford, CA: Stanford University Press.
- Langacker Ronald, 1999, *Virtual reality*, „Studies in the linguistic sciences” 29 (2), s. 77–103.
- Langacker Ronald, 2005, *Wykłady z gramatyki kognitywnej*, red. Henryk Kardela, Przemysław Łozowski, Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- Langacker Ronald, 2008, *Cognitive Grammar. A Basic Introduction*, Oxford: OUP.
- Langacker Ronald, 2009, *Gramatyka kognitywna. Wprowadzenie*, tłum. Elżbieta Tabakowska, Magdalena Buchta, Henryk Kardela, Wojciech Kubiński, Przemysław Łozowski, Adam Głaz, Joanna Jabłońska-Hood, Hubert Kowalewski, Katarzyna Stadnik, Daria Bębeniec, Justyna Giczela-Pastwa, Kraków: Universitas.

- Libura Agnieszka, 2007, *Amalgamaty kognitywne. Powstanie i rozwój koncepcji integracji pojęciowej*, [w:] *Amalgamaty kognitywne w sztuce*, red. Agnieszka Libura, Kraków: Universitas, s.11–66.
- Libura Agnieszka, 2010, *Teoria przestrzeni mentalnych i integracji pojęciowej: struktura modelu i jego funkcjonalność*, Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Łozowski Przemysław, 2013, *Language vis-à-vis culture in Jerzy Bartmiński's cognitive-ethnolinguistics*, [w:] Adam Głaz, David S. Danaher, Przemysław Łozowski (red.), *The Linguistic Worldview: Ethnolinguistics, Cognition, and Culture*, London: Versita, s. 351–370.
- Mabey Richard, 1979, *Plants with a Purpose*, London: Fontana.
- Markiewicz Alicja, 2017, *Zastosowanie narzędzi filozofii języka, filozofii działania oraz kognitywistyki do analizy perswazyjnego aspektu marketingu narracyjnego*. Praca doktorska dostępna pod adresem: https://dspace.uni.lodz.pl/bitstream/handle/11089/23175/Alicja%20Markiewicz_Praca%20doktorska.pdf?sequence=1&isAllowed=y [data dostępu: 28.12.2020].
- McCarthy Eibhlín, O'Mahony Jim M., 2011, *What's in a name? Can mullein weed beat TB where modern drugs are failing?*, „Evidence-Based Complementary and Alternative Medicine”, s. 1–7. DOI: 10.1155/2011/239237.
- Mierzwińska-Hajnos Agnieszka, 2013, *Jerzy Bartmiński's linguistic worldview meets the western cognitive tradition: the semantics of Polish and English plant names*, [w:] Adam Głaz, David S. Danaher, Przemysław Łozowski (red.), *The Linguistic Worldview: Ethnolinguistics, Cognition, and Culture*, London: Versita, s. 387–412.
- Mierzwińska-Hajnos Agnieszka, Augustyn Rafał, 2012, *A note on the generic space: Do we really need it?*, konferencja ICLC, University of Alberta, Edmonton, Kanada, 23–28 czerwca 2013.
- Mitich Larry W., 1989. *Intriguing world of weeds, common mullein- the roadside torch parade*, „Weed Technology” 3, s. 704–705.
- Niebrzegowska-Bartmińska Stanisława, 2000, *Przestrach od przestרחu. Rośliny w ludowych przekazach ustnych*, Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- Niebrzegowska-Bartmińska Stanisława, 2015, *O profilowaniu językowego obrazu świata*, „Poradnik Językowy” 1, s. 30–44.
- Niebrzegowska-Bartmińska, Stanisława, 2017, *Jakie dane są relewantne etnolingwistycznie?*, „Etnolingwistyka. Problemy Języka i Kultury” 29, s. 11–29. DOI: 10.17951/et.2017.29.11.
- Oakley Todd, Coulson, Seana, 2008. *Connecting the dots: Mental spaces and metaphoric language in discourse*, [w:] Todd Oakley, Anders Hougaard (red.) *Mental Spaces in Discourse and Interaction*, John Benjamins, s. 27–50.
- Pelcowa Halina, 2001a, *Interferencje leksykalne w gwarach Lubelszczyzny*, Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- Pelcowa Halina, 2001b, *Nazwy roślin w świadomości językowej ludności wiejskiej*, [w:] *Język a Kultura*, t. 16, *Świat roślin w języku i kulturze*, red. Anna Dąbrowska, Irena Kamińska-Szmaj, Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, s. 99–116.
- Riaz Muhammad, Zia-Ul-Haq Muhammad, Jaafar Hawa Z.E., 2013, *Common mullein, pharmacological and chemical aspects*, „Revista Brasileira de Farmacognosia” 23 (6), s. 948–959.
- Sperber Dan, Wilson, Deirdre, 1995, *Relevance: Communication and Cognition*, Oxford: Blackwell.

- Stec Wanda, 2016, *Metafora w nazewnictwie roślinnym: polskie i rosyjskie nazwy roślin leczniczych motywowane nazwami ze świata zwierząt*, „Acta Polono-Ruthenica” 21, s. 99–115.
- Suchostawska Laura, 2015, *Image Metaphors in Thoreau's Descriptions of Nature*, „Anglica Wratislaviensia” 53, s. 79–87.
- Tabakowska Elżbieta, 2010, *O przestrzeniach mentalnych i interpretacji tekstu*, [w:] *En quête de sens. Études dédiées à Marcela Świątkowska (W poszukiwaniu znaczeń. Studia dedykowane Marceli Świątkowskiej)*, red. Joanna Górnikiewicz, Halina Grzmil-Tylutki, Iwona Piechnik, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, s. 594–603.
- Tabakowska Elżbieta, 2013, *A linguistic picture, image, or view of 'Polish cognitive studies'*, [w:] Adam Głaz, David S. Danaher, Przemysław Łozowski (red.) *The Linguistic Worldview: Ethnolinguistics, Cognition, and Culture*, London: Versita, s. 321–335.
- Tatli İrem, Akademir Zeliha, 2006, *Traditional uses and biological activities of Verbascum species*, „Fabad Journal of Pharmaceutical Sciences” 31 (2), s. 85–96.
- TurkerArzu Ekrem, Gure, 2005, *Common mullein (Verbascum thapsus L.). Recent advances in research*, „Phytotherapy Research” 19 (9), s. 733–739.
- Turner Mark, 2008, *Frame blending*, [w:] Rema Rossini Favretti (red.) *Frames, Corpora and Knowledge Representation*, Bologna: Bologna University Press, s. 13–32.
- Varela Francisco J., Thompson Evan, Rosch Eleanor, 1991, *The Embodied Mind. Cognitive Science and Human Experience*, MIT Press.
- Walczak-Mikołajczakowa Mariola, 2018, *Odwołania do świata zwierząt w bułgarskich nazwach roślin zielnych*, „Slavica Lodziensia” 2, s. 31–43.
- Waniakowa Jadwiga, 2012, *Polskie gwarowe nazwy dziko rosnących roślin zielnych na tle słowiańskim. Zagadnienia ogólne*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Waniakowa Jadwiga, 2015, *Jak badać pochodzenie i historię gwarowych nazw roślin?*, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego” LXXI, s. 289–298.
- Waniakowa Jadwiga, 2017, *The problem of plant identification in etymological research on Slavic phytonyms*, [w:] Ilona Janyškova, Helena Karlikova i Vit Boček (red.), *Etymological research into Czech. Proceedings of the Etymological Symposium Brno 2017, 12–14 September*, „Studia Etymologica Brunensia” vol. 22, Praha: Nakladatelství Lidové Noviny, s. 459–470.
- Weisman Dale, 2010, *Beyond the river*, Texas Parks & Wildlife Magazine, https://tpwmagazine.com/archive/2006/jan/ed_6/ [data dostępu: 18.01.2021].
- Wierzbicka Agnieszka, 2018, *Gdzie rośnie dziewanna, tam bez posagu panna – miejsca fitonimów w językowym obrazie świata użytkowników gwar (na Kujawach i poza nimi)*, „Rozprawy Komisji Językowej ŁTN” t. LXXV, s. 229–243.
- Winiarska Justyna, 2016, *Plakat jako przykład multimodalnego amalgamatu*, „LingVaria” 2 (22), s. 43–55.
- Wroński Leszek, 2016, *Recenzja polskiego wydania książki D. Sperbera i D. Wilson Relevance. Communication and Cognition*, „Hybris” 32, s. 124–128.
- Zawisławska Magdalena, 2011. *Metafora w języku nauki. Na przykładzie nauk przyrodniczych*, Warszawa: Wydawnictwa Wydziału Polonistyki UW.

Streszczenie: Autorka dokonuje analizy kognitywnej wybranych nazw dziewanny (*Verbascum thapsus* L.) w języku angielskim, motywowanych wyglądem rośliny. Analizując takie

określenia jak *flannel* (pol. *flanela*) oraz *beggar's blanket* (pol. *koc żebraka*), stara się ukazać, w jaki sposób przebiega konceptualizacja tych nazw. Wykorzystuje przy tym zarówno założenia teorii metafory pojęciowej, jak i teorii integracji pojęciowej, w szczególności zaś sześcioprzestrzenny model autorstwa Line Brandt i Per Aage Brandta. Równocześnie w artykule zostały zaprezentowane te aspekty, które wydają się być kluczowe dla analizy kognitywnej potocznych nazw roślin: rola ludzkiego doświadczenia i myśli ucieleśnionej w procesie konceptualizacji pojęć, sposób dynamicznego konstruowania znaczenia osadzonego w określonym kontekście oraz (iii) funkcja językowego obrazu świata w odkodowywaniu znaczeń.

Słowa kluczowe: semantyka kognitywna; potoczne nazwy roślin; metafora; amalgamat pojęciowy; językowy obraz świata; dynamiczna konstrukcja znaczenia